

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg
 —Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. Ernst Hoffman
 τακτ. καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.—Erich Frank, τακτ. καθ.
 τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.—Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανε-
 πιστημίου τῆς Ρώμης.—Κ. Τριανταφυλλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπι-
 στημίου τῶν Ἀθηνῶν.—August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς
 Heidelberg.—Χαρ. Τζωρτζόπουλος ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθη-
 νῶν.—Franz Böhm διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.—Παν. Κανελλόπουλος ὑφηγ.
 Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.—Κωνστ. Τσαῦτσος διδάκτωρ τῆς Νομικῆς.—
 Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

“ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ”

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 48α

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΠΟΙΝΗ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

**Ηγουμένης δὴ ἀληθείας οὐκ ἂν ποτε, οἶμαι, φαίμεν αὐτῇ χορὸν κακῶν ἀκολουθήσαι.*

(Πολιτεία 490 c)

ΥΠΟ

ΧΑΡΑΛ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἄφ' ἧς ὁ Σενέκας ἐπεθύμησε νὰ στηρίξη τὸν ἀφορισμὸν «*ne pro prudens punitur quia peccatum est, sed ne peccetur*» ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος, οἱ ἐκπροσωποῦντες ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ τὰς «*σχετικὰς*» θεωρίας ἐπικαλοῦνται τὸν Πλάτωνα ὡς τὸν γενούστην αὐτῶν, ὑποστηριζόμενοι ἐν μέρει καὶ ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῆς κλασικῆς Σχολῆς, φρονούντων ὅτι αἱ περὶ τῆς ποινῆς «*φαντασιοπληξίαι*» (*Strafphantasien*) τοῦ Πλάτωνος καταδεικνύουν διδυμότητα ἀντιφατικῆν. [Nagler, die Strafe I 220 καὶ ἄλλοθι]. Εἶναι ἀληθές ὅτι χωρὶα τινὰ τῶν διαλόγων, ἐκ πρώτης ὄψεως θεωρούμενα φαίνονται ὡς ἐναντιότητες, ἀλλὰ τὴν περὶ τῆς ποινῆς διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος δὲν ἀποτελοῦν μεμονωμένοι ρήσεις, αἵτινες ἀποσπώμεναι ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος καὶ καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι φυσικὸν εἶναι νὰ παρερμηνεύωνται. Νομίζομεν ὅτι τὸ κέρδος δὲν θὰ ἦτο σμικρὸν ἂν ἦ περὶ τῆς ποινῆς γνώμη τοῦ μεγίστου τῶν φιλοσόφων ἢ το δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ὀρθῶς ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου αὐτοῦ καὶ ἀκριβῶς τὴν προσπάθειαν ταύτην ἐπιχειροῦμεν ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, λυπούμενοι μόνον διότι, λόγῳ τῆς εὐρύτατα διαδεδομένης πλάνης περὶ τῆς ποινῆς κατὰ Πλάτωνα, ἐπὶ οὐδενὸς γνωστοῦ ἡμῖν συγγραφέως δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν. Ἐφ' ᾧ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἀντλοῦμεν ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν κειμένων, θέτοντες ὡς βᾶσιν κυρίως τέσσαρας διαλόγους: τὸν Θεαίτητον, τὸν Φίληβον, τὴν Πολιτείαν καὶ τὸν Γοργίαν. Ἐκ τῶν λοιπῶν διαλόγων ἐπικαλούμεθα ὅσα χωρὶα, κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν, συνδέονται πρὸς τὸ θέμα.

Θεαίτητος.— Ὁ Σωκράτης ἐρωτᾷ τὸν Θεαίτητον, νεαρὸν Σου-
 νιέα, ὃν ὁ ἐκ Κυρήνης μαθηματικὸς Θεόδωρος πολλὰ ἐπῆνεσε, τι νο-
 μίζει ὅτι εἶναι ἐπιστήμη (146c), ὃ δὲ Θεαίτητος ἀριθμεῖ ἐπιστήμας
 τινάς. Δὲν ἦτο ὅμως τοῦτο τὸ ἐπερωτηθὲν, ἀλλὰ τι ἐστὶν ἐπιστήμη
 (146e). Παρακελευομένου τοῦ Σωκράτους προθυμεῖται ὁ νεανίσκος
 ὅπως εἶπῃ ὅ,τι ἔχει καὶ ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ
 αἴσθησις (151e). Ἐπειδὴ καὶ ὁ Πρωταγόρας ἐδίδαξε τὰ αὐτὰ ταῦτα
 ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον, ἔγραψε δηλαδὴ, ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον
 εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἐστὶ, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ
 ἐστὶ, συνεπῶς οὕτω πως εἶπεν ὅτι οἷα φαίνονται ἕκαστα εἰς τινα
 τοιαῦτα καὶ εἶναι δι' αὐτὸν, οἷα δὲ εἰς ἕτερον τοιαῦτα διὰ τοῦτον,
 ἐξετάζεται ὁ λόγος τοῦ Πρωταγόρου (152 a-b). Κατὰ τὸν λόγον τοῦ-
 τὸν τὸ πνεῦμα τῷ μὲν ὀριγοῦντι εἶναι ψυχρὸν, τῷ δὲ μὴ οὐ (152 b),
 καὶ οὕτω φαίνεται ἕκατέρῳ, αἴσθησις ἄρα καὶ φαντασία ταῦτόν, οἷα
 δὲ αἰσθάνεται ἕκαστος τοιαῦτα καὶ εἶναι δι' αὐτόν, συνεπῶς καὶ ἡ
 αἴσθησις εἶναι ἀεὶ τοῦ ὄντος καὶ ἀψευδὲς, ὡς οὕσα ἐπιστήμη (152c).
 Τὸ αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐξ ὄσων ἐναντίων ἔλεγεν ὁ Πρωταγόρας εἰς
 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐν ὁμοφωνίᾳ πρὸς τὸν Ἡράκλειτον καὶ τὸν
 Ἐμπεδοκλῆ, ὅτι ἐν μὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐδὲν ἐστὶ, ἀλλὰ πάντα γί-
 γνονται ἐκ φορᾶς καὶ κινήσεως καὶ κράσεως πρὸς ἄλληλα· οὐδέποτε
 οὐδὲν ἐστὶ, ἀεὶ δὲ γίγνεται (152d), πᾶν κίνησις ἦν καὶ ἄλλο παρὰ
 τοῦτο οὐδὲν (156a).

Ὁ Σωκράτης ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν διατι ὁ Πρωταγόρας εἶπεν
 ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὁ χοῖρος ἢ ὁ
 κυνοκέφαλος ἢ τι ἄλλο ἀτοπώτερον τῶν ἐχόντων αἴσθησιν; Ἐὰν
 ὅ,τι ἕκαστος διὰ τῆς αἰσθήσεως δοξάζει εἶναι ἀληθὲς, διατι ὁ Πρω-
 ταγόρας εἶναι σοφὸς καὶ ἀμαθέστεροι αὐτοῦ ἡμεῖς ἢ καὶ ὁ πρῶτος τυ-
 χῶν γύρινος βάτραχος; [161 c-e]. Θὰ ἦτο δὲ μακρὰ καὶ διωλύγιος
 φλυαρία νὰ ἐπιχειρήσῃ τις τὸν ἔλεγχον τῶν φαντασιῶν καὶ δοξῶν
 τῶν ἄλλων, ἀφ' οὗ αὐταὶ εἶναι ὀρθαὶ (161e—162a). Ἐν τούτοις
 πολλάκις νομίζει ὁ μὲν τὸν δὲ ἀμαθῆ καὶ ὅτι δοξάζει ψευδῆ (170c),
 ὅταν δὲ ἀποφαίνεται τις δόξαν περὶ τίνος οἱ ἄλλοι γίγνονται κριταὶ
 τῆς κρίσεως ἐκείνης καὶ πολεμοῦν αὐτὴν κρίνοντες καὶ νομίζοντες
 ὅτι εἶναι ψευδῆς. Κατὰ τὸν λόγον τοῦ Πρωταγόρου δόξα τις τῷ μὲν
 ἀποφηναμένῳ αὐτὴν εἶναι ἀληθῆς, μυρίοις δὲ ἄλλοις ψευδῆς. Συνε-
 πῶς καὶ αὐτὸς οὕτως ὁ λόγος τοῦ Πρωταγόρου δι' αὐτόν μὲν εἶναι

ἀληθῆς δι' ἄλλους δὲ ψευδῆς· τὸ δὲ κομψότατον, διὰ τῆς ῥήσεως αὐτοῦ ὁ Πρωταγόρας συμφωνεῖ πρὸς τοὺς νομίζοντας τὸν λόγον αὐτοῦ ψευδῆ, ἀφ' οὗ ὁμολογεῖ, ὅτι ἅπαντες δοξάζουν τὰ ὄντα, ὁμοῦ λογῶν ἐπομένως, ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἡ δόξα τῶν νομιζόντων ὅτι ψεύδεται συγχωρεῖ ὅτι ὁ λόγος αὐτοῦ εἶναι ψευδῆς (170d—171b). Οἱ ἄλλοι δὲν συγχωροῦν ὅτι ψεύδονται, ὁ δὲ Πρωταγόρας ἐξ ὧν γέγραφεν ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ αὕτη ἡ δόξα εἶνε ἀληθῆς, συνεπῶς οὐδενὶ εἶναι ἀληθῆς ἡ ἀλήθεια τοῦ Πρωταγόρου, οὔτε ἄλλῳ τινὶ οὔτε αὐτῷ ἐκείνῳ (171b-c). Ἐρωτᾶται ἐπίσης ἂν ὁ λόγος τοῦ Πρωταγόρου ἰσχυρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον, εἰάν δηλαδὴ ἕκαστος ἔχη ἐν ἑαυτῷ τὸ κριτήριον καὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι (178 c) καὶ γίνωνται δι' ἕκαστον ὅσα ἐνόμιζεν ὅτι θὰ γίνωνται. Δῆλον ὅτι τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς θὰ ἦτο γελοῖος (178d). Ἄρα καὶ ἡ πόλις π. χ. νομοθετοῦσα δύναται πολλάκις νὰ ἀποτύχη τοῦ ὠφελιμοτάτου (179a), συνεπῶς ὁ εἷς εἶναι σοφώτερος τοῦ ἄλλου καὶ μέτρον εἶναι ὁ σοφώτερος, ἡ δὲ ἀνεπιστήμων οὐδεμία ἀνάγκη νὰ γίνῃ μέτρον (179 b). Ὅτι αἴσθησις καὶ ἐπιστήμη οὐ ταῦτόν (186 e) ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς : Ὅσα αἰσθητὰ, αἰσθανόμεθα τῇ ψυχῇ διὰ τῶν ὀργάνων (ὄφθαλμῶν, ὠτων κ.λ.π.) (184 d), ἀλλὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ἀνομοιότητα καὶ τὸ ταῦτόν καὶ τὸ ἕτερον καὶ τὸ ἐν καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ ὅσα τούτοις ἔπεται (185d) ἐπισκοπεῖ ἡ ψυχὴ αὕτη δι' ἑαυτῆς (185 d). Τὴν σκληρότητα τοῦ σκληροῦ καὶ τὴν μαλακότητα τοῦ μαλακοῦ αἰσθανόμεθα διὰ τῆς ἐπαφῆς, τὴν δὲ οὐσίαν καὶ τὴν ἐναντιότητα πρὸς ἄλληλα καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ἐναντιότητος αὕτη ἡ ψυχὴ ἐπανιοῦσα καὶ συμβάλλουσα πρὸς ἄλληλα πειρᾶται κρίνειν ἡμῖν (186 b). Αἰσθανόμεθα λοιπὸν ὅσα παθήματα τείνουν ἐπὶ τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ σώματος, τὴν δὲ οὐσίαν ἀναλογιζόμεθα (186 c). Ἀλλὰ τὸ μὴ τυχὸν οὐσίας οὐδὲ τῆς ἀληθείας ἔτυχε, ἀτυχῶν δὲ τις τῆς ἀληθείας τινὸς δὲν εἶναι καὶ ἐπιστήμων αὐτοῦ. Οὐκ ἔστι ἄρα ἐπιστήμη τοῖς παθήμασι, ἀλλ' ἐν τῷ περὶ ἐκείνων συλλογισμῷ, παθήματα δὲ οἷον ὄρεᾶν καὶ ἀκούειν, ὀσφραίνεσθαι, ψύχεσθαι, θερμαίνεσθαι εἶναι αἰσθήσεις (186 d-e). Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ζητηθῇ ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ αἰσθήσει, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ οἰωδῆποτε ὀνόματι ὅπερ ἔχει ἡ ψυχὴ ὅταν αὕτη καθ' αὐτὴν πραγματεύηται περὶ τὰ ὄντα (187 a).

Φίλητος.—Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ πρόκειται τὸ ἀμφισβήτημα ἂν τὸ ἀγαθὸν εἶνε ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ τέρεψις ἢ τοῦναντίον.

ἡ φρόνησις καὶ ἡ νόησις καὶ ἡ μνήμη καὶ τὰ συγγενῆ τούτων δόξα ὀρθή καὶ ἀληθεῖς λογισμοὶ (11 b), ἅτινα τίθενται τῆς αὐτῆς ιδέας (60 d). Ἡ συζήτησις καταδεικνύει, ὅτι ἡ ἡδονὴ ἄνευ νοῦ καὶ μνήμης καὶ ἐπιστήμης καὶ δόξης δὲν παρέχει βίον ἀποδεκτόν, ὅτι τοιοῦτος βίος δὲν θὰ ἦτο βίος ἀνθρώπων ἀλλὰ μᾶλλον πλεύμονος τινός ἢ τῶν μετ' ὀστρεῖνων σωμάτων θαλασσίων ἐμψύχων (21d). Ἐπίσης ὅτι ὁ μὴ μετέχων ἡδονῆς οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν βίος, ἀλλὰ μόνον φρόνησιν καὶ ἐπιστήμην καὶ νοῦν κεκτημένος οὐδαμῶς τυγχάνει αἰρετός (21 e). Τούτων ὁμολογηθέντων ἐρωτᾶται ἂν ὁ συναμφοτέρως βίος, ὁ κοινὸς ἐκ τῆς συμμίξεως ἀμφοτέρων γενόμενος τυγχάνη αἰρετός (21e-22 a). Τὸ ἐρώτημα τοῦτο καταφάσκειται καὶ οὕτω γίνεται δεκτόν, ὅτι οὔτε ἡ ἡδονὴ οὔτε ἡ φρόνησις εἶναι τὸ ἀγαθόν. Ἐγείρεται ὁμοίως τὸ ζήτημα ἂν τὸ αἴτιον, οὗ ἕνεκα ὁ κοινός, μικτός βίος τυγχάνει αἰρετός εἶνε ὁ νοῦς ἢ ἡ ἡδονή. Μαχόμενα ταῦτα περὶ τῶν νικητηρίων ἠττήθησαν ἀμφοτέρωθεν. Τί θὰ ἠδύνατο ἐμφρόνως νὰ ἀντιποιηθῆ τῶν δευτερείων ; Καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ θεωρεῖται εὐθύς ἀμέσως ὡς καταπεσοῦσα καθαπερεὶ πληγεῖσα ὑπὸ τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης λεχθέντων καὶ ὡς μὴ δυναμένη νὰ μετᾶσχη οὔτε τῶν δευτερείων (23 a), πορεύονται δὲ οἱ διαλεγόμενοι ἐπὶ τὰ δευτερεῖα τοῦ νοῦ, περὶ οὗ ὁ Σωκράτης ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι οὗτος εἶνε συγγενέστερος καὶ ὁμοιότερος πρὸς τὸ λαβόν ὁ μικτός βίος γέγονεν αἰρετός (22 d) Τὸ συμπέρασμα τοῦ ὅλου διαλόγου εἶνε πράγματι ὅτι στεροῦνται μὲν αὐταρκείας ὁ τε νοῦς καὶ ἡ ἡδονή, συνεπῶς οὐδέτερον εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ νοῦς ἐφάνη οἰκειότερον καὶ προσφυέστερον πρὸς τὸ τρίτον, τὸ κρεῖττον τοῦ τε νοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς καθ' ἑαυτὰ (67 a). Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς διαλεκτικῆς. Ἐτέθησαν δύο εἶδη τῶν ὄντων, τὸ μὲν ἄπειρον τὸ δὲ πέρασ, ἐν τῷ δὲ τρίτον συμμιγόμενον ἐξ ἀμφοτέρων τούτων (23c), τέταρτον δὲ γένος ἡ αἰτία τῆς συμμίξεως τούτων πρὸς ἀλληλα (23 d), ἐνοῦσα ἐν ἅπασιν τοῖς τρισὶν γένεσι (29e-30 a). Ἄπειρον εἶνε τὸ γένος ; ἐν ᾧ οἰκεῖ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ τὸ σφόδρα (24a-24 b) καὶ τὸ ἡρέμα καὶ τὸ λίαν καὶ ἅπαντα ὅσα τοιαῦτα (24 c), π. χ. ἄπειρον εἶνε τὸ θερμότερον καὶ τὸ ψυχρότερον. Ταῦτα γίνονται ἄπειρα διότι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον δὲν ἀφήγει ἐκεῖνο παρ' ᾧ ὑπάρχει νὰ εἶναι ποσόν (24 c). Λαβόντα ὁμοίως τὸ ποσόν καὶ τὸ μέτρον τὸ τε θερμότερον καὶ τὸ ψυ-

χρότερον παύουν νὰ εἶναι ψυχρότερον καὶ θερμότερον. Διότι, ὡς λέγεται δι' εἰκόνοσ (24 d), τὸ θερμότερον καὶ ψυχρότερον προχωρεῖ ἀεὶ καὶ δὲν μένει, τὸ δὲ ποσὸν ἔσται καὶ ἐπαύσατο προϊόν. Πάντα ταῦτα ὅσα φαίνονται γυγνόμενα μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ δεχόμενα τὸ σφόδρα καὶ τὸ ἡρέμα καὶ τὸ λίαν, κλπ. δέον νὰ τεθοῦν εἰς ἓν γένος, τὸ τοῦ ἀπείρου (25 a), τὰ δὲ μὴ δεχόμενα ταῦτα ἀλλὰ τὰ ἐναντία τούτων, ἢτοι ἀριθμὸν ἢ μέτρον, σύμπαντα ταῦτα καλῶς ποιούμεν ἀπολογιζόμενοι εἰς τὸ πέρας (25 b). Τὸ τρίτον γένος, τὸ μικτὸν ἔχει ταύτην τὴν ἰδέαν (25 b) : τίθεται ὡς ἓν ἅπαν ἔκγονον τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατος, γένεσις εἰς οὐσίαν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ πέρατος ἀπειργασμένων μέτρων (26 d)

Ἡ συναγωγή τοῦτέστι τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοειδοῦσ, ὧν ἑκάτερον ἓν, ἀπεργάζεται τὸ ἀπειρον σύμμετρον καὶ σύμφωνον καὶ παύει τὴν διαφορὰν καὶ ἐναντιότητα τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐκ τῆσ μίξεωσ συμβαίνει γένεσις, οὐσία γεγενημένη καὶ μικτὴ (27 b.) Μέρος τοῦ τρίτου τούτου γένουσ εἶναι καὶ ὁ μικτὸσ βίωσ τῆσ ἡδονῆσ καὶ τῆσ φρονήσεωσ (27 d.) Διότι ἡ ἡδονὴ εἶναι ἀπειροσ καὶ τοῦ ἀπείρου γένουσ, ὁ δὲ νοῦσ συγγενῆσ τοῦ τετάρτου γένουσ, τῆσ αἰτίασ, καὶ σχεδὸν τούτου τοῦ γένουσ (31 a). Εὐρεθέντιοσ τοῦ γένουσ τῆσ τε ἡδονῆσ καὶ τοῦ νοῦ ἀναζητεῖται μετὰ τοῦτο ἓν τίνι ἔστιν ἑκάτερον αὐτῶν καὶ διὰ τὶ πάθοσ γίνονται ὅταν γίνωνται (31 b). Ἡ ἡδονὴ ἀνήκει μὲν εἰς τὸ γένος τοῦ ἀπείρου, ἀλλὰ τὸ γένος ἐνῶ γίνεταὶ κατὰ φύσιν ἢ τε ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη εἶναι τὸ τρίτον, τὸ κοινὸν (31 c.) Παραδείγματα τοῦ μικτοῦ γένουσ παρατίθενται ἐν 25e καὶ ἐπομένοισ. Ἐκ τοῦ ὀξεόσ καὶ τοῦ βαρέόσ καὶ τοῦ ταχέόσ καὶ τοῦ βραδέόσ, ἀπείρων ὄντων, ἐγγενομένου ἀριθμοῦ καὶ μέτρου συνίσταται ἡ μουσικὴ, εἰς τοῦσ χειμῶνασ καὶ τὰ πνίγη ἐγγεγνόμενον τὸ πέρας ἀφείλετο τὸ πολὺ λίαν καὶ ἀπειρον καὶ ἀπειργάσατο αὐτὸ ἕμμετρον καὶ ἅμα σύμφωνον καὶ οὕτωσ ἐκ τῆσ συμμίξεωσ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατοσ ἐγένοντο αἱ ὥραι τοῦ ἔτουσ. Καὶ ἄλλα μυρία. Λυομένησ τῆσ ἐν τοῖσ ζῳοῖσ ἀρμονίασ λύεταὶ ἅμα καὶ ἡ φύσισ αὐτῆσ καὶ γίνεταὶ τότε γένεσισ ἀλγηδόνων, ἀρμοτομένησ δὲ πάλιν αὐτῆσ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆσ φύσιν ἀπιούσησ γίνεταὶ ἡδονὴ (31 d) καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὅταν μὲν φθείρηται τὸ ἕμψυχον εἶδοσ τὸ ἐκ τοῦ ἀπείρου καὶ πέρατοσ κατὰ φύσιν γεγονόσ, ἡ φθορὰ εἶναι λύπη, ἡ δὲ ἐπάνοδοσ εἰς τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ἀναχώρησισ τῆσ λύπησ καὶ ἡδονῆ (32 a-b.) Τοῦτον τὸν

τύπον ἔχει τὸ ἐν εἶδος τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς, τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης γίνεται χωρὶς τοῦ σώματος. Τὸ πρὸ τῶν ἡδέων δηλαδὴ ἐλπιζόμενον προσδόκημα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡδὺ καὶ θαρραλέον, τὸ δὲ πρὸ τοῦ λυπηροῦ φοβερόν καὶ ἀλγεινὸν (32 b c). Τοῦτο τὸ ἕτερον εἶδος τῶν ἡδονῶν, ὅπερ εἶναι αὐτῆς τῆς ψυχῆς, γίνεται πᾶν διὰ τῆς μνήμης (33 c), ἡ δὲ μνήμη εἶναι σωτηρία τῆς αἰσθήσεως (34a). Ἡ ψυχὴ ἀναμιμνήσκειται ὅταν ἀναλαμβάνῃ αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ ἄνευ τοῦ σώματος ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔπασχε ποτὲ μετὰ τοῦ σώματος (34 b), ἐπίσης καὶ ὅταν ἀπολέσασα τὴν μνήμην εἴτε αἰσθήσεως, εἴτε μαθήματος ἀναπολήσῃ πάλιν ταύτην αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ (34 b-c). Ἐκ τῆς μνήμης καὶ τῆς αἰσθήσεως γίνεται ἕκαστοτε ἡ δόξα, ἣτις εἶναι ἀληθῆς ἢ ψευδῆς (38 b). Δόξα εἶναι ὁ γινόμενος λόγος ὅταν τις κρίνῃ τὰ ὅσα αἰσθάνεται (38 c-ἐπ.). Π. χ. ὁ ἰδὼν τι πόρρωθεν μὴ σαφῶς καθορώμενον λέγει πρὸς ἑαυτὸν ὅτι τοῦτο εἶναι ἄνθρωπος, ἢ λέγει ὅτι εἶναι ἄγαλμα. Οὗτος ὁ λόγος εἶναι ἢ περὶ τοῦ κατοφθέντος δόξα, ἣτις τρόπον τινὰ γράφεται καὶ ζωγραφεῖται ἐν τῇ ψυχῇ ὡς ἐν βιβλίῳ (38 e-39 a-ἐπ.), καὶ δύναται νὰ ἀποβῇ ψευδῆς ἢ ἀληθῆς. Ταῦτα τὰ γράμματα καὶ τὰ ζωγραφήματι γίνονται οὐ μόνον περὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων, τοῦτέστι περὶ τὸν παρόντα καὶ τὸν γεγονότα χρόνον ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν μέλλοντα, δύναται δηλαδὴ νὰ εἶναι καὶ ἐλπίδες (39 e), συνεπῶς καὶ αἱ ἐλπίδες δύναται νὰ εἶναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς, καὶ ἐπειδὴ τὸ τοῦ ἡδέος προσδόκημα, ὡς ἔρρηθη, εἶναι ἡδὺ, τὸ δὲ τοῦ λυπηροῦ ἀλγεινὸν δύναται τις νὰ χαίρῃ διὰ ψευδεῖς ἢ ἀληθεῖς ἡδονάς (40 c.) Ὁ αὐτὸς λόγος ἔστι καὶ περὶ φόβων καὶ θυμῶν καὶ πάντων τῶν τοιούτων, τοῦτέστι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα εἶνε ἐνίοτε ψευδῆ (40 e). Νῦν τίθενται τριτοὶ βίοι, εἷς μὲν ἡδὺς, ὁ δὲ λυπηρὸς καὶ ὁ τρίτος μηδέτερα (43c-d), ὁ τρίτος μέσος βίος κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον δὲν δύναται νὰ λεχθῇ οὔτε ἡδὺς οὔτε λυπηρὸς, ὡς ὁ μήτε χρυσὸς μήτε ἄργυρος δὲν δύναται νὰ γίνῃ χρυσὸς ἢ ἄργυρος (43 e). Συνεπῶς οἱ τὰς ἡδονὰς ἀποφυγὰς λυπῶν ἐπονομάζοντες δὲν εἶναι ἀξιόπιστοι (44c). Τοῦναντίον ἡ παρατήρησις διδάσκει, ὅτι καὶ τὸ σῶμα ἄνευ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ψυχὴ ἄνευ τοῦ σώματος καὶ κοινῇ μετ' ἀλλήλων εἶνε μεστὰ ἡδονῆς συγκεκραμένης μετὰ λυπῶν (50 d). Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν μικτῶν ἡδονῶν ὑπάρχουν καὶ ἄμικτοι (50 e). Τὰ ἀεὶ καλὰ καθ' αὐτὰ πεφυκότα ἔχουν οἰκείας ἡδονὰς τινὰς κατ' οὐδὲν ταῖς ἡδοναῖς τῶν κνήσεων προ-

σφαιρεῖς (51 c-d.) Καθαραὶ ἡδοναὶ εἶνε αἱ περὶ τὰ καλὰ χρώματα καὶ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ τὰς πλείστας τῶν ὁσμῶν καὶ τῶν φθόγγων καὶ περὶ τὰ μαθήματα (51 b-52 c.) Ἡ σμικρὰ δὲ καὶ καθαρὰ ἡδονὴ εἶνε ἀληθεστέρα τῆς σφοδρᾶς καὶ μικτῆς (53 b c), ὡς τὸ καθαρὸν καὶ ἄκρατον λευκὸν καὶ οὐχὶ τὸ μέγιστον καὶ πλείστον ἀλλὰ μικτὸν εἶνε ἀληθέστατον καὶ κάλλιστον τῶν λευκῶν (53 a). Ἀναγνωριζομένης ὡς ὀρθῆς τῆς διδασκαλίας «κομψῶν» τινῶν (53 c) καθ' ἣν ἡ ἡδονὴ εἶνε πάντοτε γένεσις οὐσία δὲ ἡδονῆς οὐκ ἔστι τὸ παράπαν, ἔπεται ὅτι ἡ ἡδονὴ ἂν εἶναι γένεσις, δὲν δύναται νὰ τεύη ὀρθῶς εἰς τὴν μοῖραν τοῦ ἀγαθοῦ (54 d), διότι σύμπασα ἡ γένεσις γίνεταί ἕνεκα συμπάσης τῆς οὐσίας (54 c), ὡς π.χ. ἡ ναυπηγία γίνεταί ἕνεκα τῶν πλοίων καὶ οὐχὶ τὰ πλοῖα ἕνεκα τῆς ναυπηγίας (54 b), ἐν τῇ μοίρᾳ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε ἐκεῖνο οὐ ἕνεκα τὸ ἀεὶ γιγνόμενον γίνεταί, ἡ οὐσία (54 c). Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἡδονῆς ἐπιχειρεῖται ἡ ἐξέτασις τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης (55 c). Αἱ λεγόμεναι τέχναι διχάζονται εἰς τὰς μειεχούσας πλείονος καὶ ἐλάττονος ἀκριβείας (56 c), ἀκριβέσταται δὲ πασῶν εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ, μετροητικὴ καὶ στατικὴ (55 e-57 c-d). Ἡ ἀριθμητικὴ εἶνε διττὴ, ἄλλη ἢ τῶν πολλῶν καὶ ἄλλη ἢ τῶν φιλοσοφούντων (56 d). Οἱ πολλοὶ καταριθμοῦνται μονάδας ἀνίσους, ὡς π.χ. δύο στρατόπεδα καὶ δύο βοῦς κ.λ.π. (56 d), οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες θέτουν μονάδας μηδαμῶς διαφερούσας ἀλλήλων (56 e). Ἀλλ' ἡ γνῶσις, ἣν πᾶς, ἢ τινι καὶ σμικρὸν νοῦ προσήρηται, θεωρεῖ ὅτι ἀληθεστάτη εἶναι ἡ πάσας τῆς ἐπιστήμης γνωρίζουσα, ἡ περὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὄντως καὶ κατὰ ταῦτόν ἀεὶ πεφυκός, ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις (57 e-58 a). Καὶ ἐπειδὴ ὁ Πρώταρχος παρενόησεν, ἐκλαβὼν τὸν Σωκράτη λέγοντα περὶ τῆς τέχνης τοῦ Γοργίου, τῆς ρητορικῆς, ὁ Σωκράτης διευκρινίζει λέγων (58 b-c) ὅτι δὲν ἐζήτησε τις τέχνη καὶ τις ἐπιστήμη διαφέρει πασῶν διότι εἶνε μέγιστη καὶ ἀρίστη καὶ ὠφελεῖ ἡμᾶς τὰ πλείστα, ἀλλὰ τις ἐπισκοπεῖ τὸ σιφρὸς καὶ τὸ ἀκριβὲς καὶ τὸ ἀληθέστατον ἔστω καὶ ἂν εἶναι σμικρὰ ἢ σμικρὰ ὠφελεῖ. Διανοήθημεν, λέγει, σφόδρα καὶ διελογίσθημεν ἱκανῶς μήτε εἰς ὠφελείας μήτε εἰς εὐδοκίμιας τινὰς τῶν ἐπιστημῶν βλέψαντες, ἀλλ' ἂν δυνάμεθα φύσει νὰ ἐρῶμεν τοῦ ἀληθοῦς καὶ νὰ πράττωμεν πάντα ἕνεκα αὐτοῦ. Οὕτως εὐρέθησαν τὰ ἀληθέστατα τμήματα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπιχειρεῖται ἡ

σύμμιξις αὐτῶν ὅπως καταστῆ δῆλον ἂν αὕτη παρέχεται ἀπειρα-
σμένον τὸν ἀγαπητότατον βίον (61 e), ἢ μήπως προσδεώμεθα ἔτι
καὶ τῶν μὴ ἀληθεστάτων. Ἐκ τῆς συζητήσεως καταφαίνεται, ὅτι
ἔχων τις τὰς πρώτας ἐπιστήμας, τὰς ἀληθεστάτας δὲν βλάπτεται ἀν-
λάβῃ καὶ πάσας τὰς ἄλλας (62 d). Ἐπίσης ἐκ τῶν ἡδονῶν ἀφίενται
πρῶτον αἱ ἀληθεῖς (62 e), πάντως δὲ καὶ αἱ ἀναγκαῖαι (62 e),
μετὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ μετὰ τῆς ὑγείας καὶ τῆς σωφροσύνης καὶ
συμπάσης ἀρετῆς, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ αἱ μανικαὶ ἡδοναὶ αἵτινες ἔχουν
μυρία ἐμποδίσματα καὶ ταράττουν τὰς ψυχὰς ἐν αἷς οἰκοῦσι (63 d-e).
Θὰ ἦτο πολὺ ἀλογία νὰ ἀναμίξῃ μετὰ τοῦ νοῦ τὰς αἰεὶ μετ' ἀφροσύ-
νης καὶ τῆς ἄλλης κακίας ἐπομένας ἡδονὰς ὁ βουλόμενος ὅπως ἴδῃ
τὴν καλλίστην καὶ ἀστασιαστοτάτην μίξιν καὶ κρᾶσιν, ἵνα μάθῃ ἐν
ταύτῃ τί πέφυκεν ἀγαθὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ παντὶ καὶ τὰ
μαντεύσῃ τίς ἰδέα εἶνε αὕτη (63e-64 a). Ἡ σύγκρισις αὕτη δεῖται
προσέτι ἀληθείας, διότι ἐκεῖνο εἰς ὅπερ δὲν μίγνύμεν ἀλήθειαν
οὔτε ἀληθῶς γίγνεται, οὔτε γενόμενον εἶναι (64 b), καὶ μέτρου,
διότι ἢ μὴ τυχοῦσα συμμέτρου φύσεως σύγκρασις ἐξ ἀνάγκης ἀπόλ-
λυσαι τὰ τε κεραννύμενα καὶ πρώτην ἑαυτὴν (64 d), ἄλλως τε δὲν θὰ
ἦτο κἂν κρᾶσις, ἀλλ' ἄκρῃτος συμφορὰ (64 e). Ἡ μετριότης καὶ ἡ
συμμετρία συμβαίνει νὰ γίγνηται πανταχοῦ κάλλος καὶ ἀρετὴ (64 e).
Οὕτως εὗρέθη ὅτι τὸ αἷτιον δι' ὃ ἡ σύμμιξις ἐγένετο, ὄν ἀγαθόν,
δὲν εἶναι μὲν μία ἰδέα, ἀλλὰ «σὺν τρεῖς», κάλλος καὶ συμμετρία καὶ
ἀλήθεια. Ἦδη πᾶς τις εἶναι ἱκανὸς ὅπως γίνῃ κριτῆς περὶ τε τῆς
ἡδονῆς καὶ τῆς φρονήσεως, ὁπότερον ἐξ αὐτῶν εἶναι συγγενέστε-
ρον τοῦ ἀρίστου καὶ τιμιωτέρου ἐν ἀνθρώποις καὶ θεοῖς (65 a-b).
Νοῦς καὶ ἀλήθεια ἢ εἶναι ταῦτόν ἢ ὁμοιότατον πρὸς αὐτὴν καὶ ἀλη-
θέστατον, ὅτι δὲ ἡ ἡδονὴ οὔτε τὸν ὀλίγιστον νοῦν τοῦ παιδὸς κέκτη-
ται ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ἡ περὶ τὸ ἀφροδίσιον ἐπιτοκία
λαμβάνει συγγνώμην παρὰ τῶν θεῶν (65 c d). Ὁ νοῦς καὶ ἡ ἐπι-
στήμη πέφυκε τὸ ἐμμετρότερον πάντων, ἢ δὲ ἡδονὴ τὸ ἀμετρότε-
ρον (65 d). Αἰσχρὸν δὲ νοῦν καὶ φρόνησιν οὐδεὶς οὔτε ὕπαρ οὔτε
ὄναρ οὔτε εἶδεν οὔτε ἐπενόησεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὔτε γενόμενον
οὔτε ὄντα οὔτε ἐπόμενον (65 e). Τὰς ἡδονὰς καὶ δὴ τὰς μεγίστας
τὰς κρύπτομεν καὶ τὰς ἀφανίζομεν ἐξ αἰσχύνης, θεωροῦντες ὅτι δὲν
πρέπει νὰ τὰς ἴδῃ τὸ φῶς (65 e-66 a). Ἡ ἡδονὴ λοιπὸν οὔτε πρῶ-
τον οὔτε δεύτερον κτῆμα εἶναι, ἀλλὰ πρῶτον εἶναι τὸ μέτρον καὶ τὸ

μέτριον καὶ τὸ καίριον, δεύτερον τὸ σύμμετρον καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ τέλειον καὶ τὸ ἱκανόν, τρίτον ὁ νοῦς καὶ ἡ φρόνησις, τέταρτον αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι καὶ αἱ ὀρθαὶ δόξαι καὶ πέμπτον αἱ καθαραὶ ἡδοναὶ (66 a-ἐπ).

Ἐκ τῶν δύο τούτων διαλόγων, αὖς θέλομεν χρησιμοποιήσει καὶ κατωτέρω, δύναται νὰ συναχθῇ ἡ λύσις τοῦ πρώτου ζητήματος, ἂν τοῦτέστιν ὁ Πλάτων ἐδίδαξεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως αἰτιοκρατικὴν θεωρίαν (determinismus). Διότι καὶ τοῦτο ἐρρήθη ὑπὸ φιλοσόφων, [Constantin Ritter, Platon II 533. Καὶ ὁ H. Maier, ἐν Sokrates 554 λέγει ὅτι ὁ Πλάτων ἐθυσίασε τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν] καὶ συνοεῖται ἐν τοῖς λόγοις τῶν περὶ τῆς ποινῆς πραγματευομένων, οἵτινες κηρύσσουν ὅτι ὀρθῶς οἱ «σχετικισταὶ» τίθενται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πλάτωνος. Ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία διδάσκει ὡς γνωστὸν ὅτι ἡ «βούλησις» τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι ἐλευθέρη, διότι τὰ αἷτια ἄρχουν αὐτῆς ἀπολύτως. Ἀλλὰ τί ἐστὶ «βούλησις» καὶ ποῖον τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας ἢ ἀνελευθερίας αὐτῆς; Τὸ βουλευτικὸν γεγονός περαίνεται, κατὰ Πλάτωνα ἐν τῇ κρίσει. [Ὅρα καὶ τὰ ἀκόλουθα χωρία τοῦ Γοργίου, 467b : πότερον οὖν σοι δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, τοῦτο βούλεσθαι, ὃ ἂν πράττωσιν ἐκάστοτε, ἢ ἐκεῖνο, οὗ ἕνεκα πράττουσι τοῦθ' ὃ πράττουσι; 467d : οὕτω καὶ περὶ πάντων; ἔάν τις τι πράττη ἕνεκά του, οὐ τοῦτο βούλεται, ὃ πράττει, ἀλλ' ἐκεῖνο, οὗ ἕνεκα πράττει; Ναι. 468a-b : Τὸ ἀγαθὸν ἄρα διώκοντες καὶ βαδίζομεν, ὅταν βαδίζωμεν, οἴομενοι βέλτιον εἶναι, καὶ τὸ ἐναντίον ἔσταμεν, ὅταν ἔστῶμεν, τοῦ αὐτοῦ ἕνεκα, τοῦ ἀγαθοῦ ἢ οὐ; ναι. 468d : Οὐκοῦν εἶπερ ταῦτα ὁμολογοῦμεν, εἴ τις ἀποκτείνει τινὰ ἢ ἐκβάλλει ἐκ πόλεως ἢ ἀφαιρεῖται χρήματα, εἴτε τύραννος ὢν εἴτε ρήτωρ, οἴομενος ἄμεινον εἶναι αὐτῷ, τυγχάνει δὲ ὄν κάκιον, οὗτος δήπου ποιεῖ ἃ δοκεῖ αὐτῷ. ἢ γάρ; ναι. Τῆς δόξης (κρίσεως) ὁ ὀρισμὸς εὔρηται ἐν Θεαιτήτῳ 189e 190a : τοῦτο γάρ μοι ἰνδάλλεται διανοουμένη (ἢ ψυχὴ), οὐκ ἄλλο τι ἢ διαλέγεσθαι, αὐτὴ ἑαυτὴν ἐρωτῶσα καὶ ἀποκρινομένη, καὶ φάσκουσα καὶ οὐ φάσκουσα. Ὅταν δὲ ὀρίσασα, εἴτε βραδύτερον εἴτε καὶ δεξιότερον ἐπαίξασα, τὸ αὐτὸ ἤδη φῆ καὶ μὴ δισιάξῃ δόξαν ταύτην τίθεμεν αὐτῆς.] Ἐκ τῶν παρατεθέντων τούτων χωρίων συνάγεται σαφῶς ὅτι ἐν τῷ βουλευτικῷ γεγονότι περιέχονται κατὰ Πλάτωνα, δύο δόξαι(κρίσεις): ἡ ψυχὴ φάσκει τὸ διωκόμενον ἀγαθόν, νομίζει ὅτι τὸ διωκόμενον εἶναι ἀγαθόν, καὶ κατόπιν

φάσκει τὸ μέσον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ διωκομένου ἀγαθοῦ. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς κρίσεσιν ἐγχωρεῖ πλάνη. [Γοργίας 468e : ἀληθῆ ἄρα ἐγὼ ἔλεγον λέγων, ὅτι ἔστιν ἄνθρωπον ποιοῦντα ἐν πόλει ἃ δοκεῖ αὐτῷ μὴ μέγα δύνασθαι, μηδὲ ποιεῖν ἃ βούλεται.] Ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία, ἀρνούμενη τὴν ἐλευθερίαν τῆς «βουλήσεως» ἀρνεῖται, κατὰ Πλάτωνα, τὴν ἐλευθερίαν τῆς κρίσεως, ἰσχυρίζεται τοῦτέστιν ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη δόξι παράγεται κατ' ἀνάγκην, ἐπομένως ἐξ ἀνάγκης παράγεται καὶ ἡ δόξα τῶν ἀντιφρονούντων ὅτι ἡ δόξα οὐδεμιᾶς ἀνάγκης εἶναι προϊόν. Τίς ἐκ τῶν δύο δοξῶν εἶναι ἀληθής; Πόθεν δὲ λάβωμεν τὸ μέτρον ἵνα καταλύσωμεν τὴν ἐναντιότητα τῶν δύο ἐξ ἀνάγκης παραχθέντων λόγων; Εἶναι ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία αὐτάρκης; Οὐχὶ εἶναι σκέψις ἑλλιπῆς δεομένη ἀποτελιώσεως. Ἐὰν ὁμως διατείνεται ἑαυτὴν αὐτάρκη, δηλοῖ ἀπλῶς τὸ Πρωταγόρειον ρῆμα: Χρημάτων ἀπάντων μέτρον ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τὸ ρῆμα τοῦτο ἐξεμηδενίσθη ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρόσθεν παρατεθέντι χωρίῳ τοῦ Θεαιτήτου 170c-ἐπ. Ὁ τὴν Πρωταγόρειον ρῆσιν ἀνατρέψας Πλάτων, κατέρριψε συνάμα ἔσαι καὶ τὴν αἰτιοκρατίαν.

Τεθείσθω ἐν τούτοις ὅτι ἡ αἰτιαρχία ἐκτοξεύεται ὡς ἀνυπόθετος ὑπόθεσις, τοῦτέστιν ὡς ἀξίωμα μηδεμιᾶς περαιτέρω ἀποδείξεως χοῦζον, ἐπειδὴ ὁ πανθομολογούμενος νόμος τῆς αἰτιότητος ἐπαρκῶς στηρίζει τὸ ρῆμα. Ἐκ τούτου συνέπεται ὅτι ὁ τὸ ἡδὺ ἀντὶ τοῦ δέοντος ἐλόμενος ἐξέλεξεν αὐτὸ οὐχὶ ἐλευθέρως. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ὑπερβαίνει τὸν οὐδρὸν τοῦ πεπερασμένου, καθίσταται ἄπειρος καὶ ἀπόλλυται ἐντὸς τοῦ ἀπείρου. Διότι τίς ἐκρινεν οὐχὶ ἐλευθέρως τὴν αἴρεσιν; Ὁ ἀνθρώπινος λόγος. Τὸν ἀνθρώπινον λόγον δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν διττῶς: ἢ ὡς ψυχὴν, τοῦτέστιν ὡς ὄν μεταφυσικόν, ἢ ὡς συνείδησιν (Bewusstsein). Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐκδοχὰς ὁ λόγος εἶναι ἀνεξερεύνητος. Ὡς μεταφυσικὸν ὄν, ψυχὴ, προφανῶς ὡς συνείδησις ἐπίσης, διότι κατὰ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος διάφοροι αἰτίαι διεμόρφωσαν αὐτήν, ἢ σειρὰ τῶν αἰτιῶν εἶναι ἀτελής καὶ ἡ ἀναδρομὴ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Σύμπαντος ἀμήχανος. Οὕτως ἡ ρῆσις εἶναι μυθολογική, παρέχουσα οὐχὶ ἐπιστήμην, ἀλλὰ πίστιν ἄνευ τοῦ εἰδέναι. Ὡς δόγμα ὁμως πίστεως ὁ Πλάτων ὡμολόγησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Τὸ σχετικὸν χωρίον εὔρηται ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ τῶν Νόμων. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐπιχειρεῖται νοουθεσία καὶ δι-

δασκαλία περὶ τῶν θεῶν πρῶτον ὅτι εἰσὶν (888 a·έπ.). Αἰτία πάσης μεταβολῆς καὶ κινήσεως ἀνεφάνη ἡ ψυχὴ (896a). Ψυχὴ ἄγει τὸν ἥλιον (898a), ψυχὴ καὶ πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἐνιαυτοὺς καὶ τοὺς μῆνας καὶ πάσας τὰς ὥρας (899β), ψυχὴ εἶναι αἰτία καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου (896d). Ἐπειδὴ πάντων τούτων ἐφάνησαν αἰτίαι ψυχαί, «ἀγαθαὶ δὲ κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν, θεοὺς αὐτὰς εἶναι φήσομεν» (899b). Δεύτερον ὅτι εἰ θεοὶ φροντίζουν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων (899d), ἐπιμελούμενοι τοῦ παντός, πάντα δὲ εἶναι συντεταγμένα πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ ὅλου (903a). Ἐκαστον μέρος πάσχει καὶ ποιεῖ τὸ προσῆκον (903a). Καὶ τὸ ἡμέτερον μέρος, καίπερ πάνσμικρον ὄν, εἰς τὸ πᾶν συντείνει βλέπον ἀεὶ, ἀλλ' ἡμᾶς λέληθεν ὅτι πᾶσα γένεσις γίγνεται ἕνεκεν ἐκείνου (903a). Ὁ βασιλεὺς ἡμῶν (904a) ἐπειδὴ κατείδεν ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις ἡμῖν εἶναι ἕμψιχοι καὶ ὅτι ἐν αὐταῖς ὑπάρχει πολλὴ ἀρετὴ καὶ πολλὴ κακία, καὶ τὸ μὲν ἀγαθὸν ὠφελεῖ τὸ δὲ κακὸν βλάπτει, ἐμηχανήσατο ποῦ κείμενον ἕκαστον τῶν μελῶν θὰ παρεῖχε μάλιστα καὶ ῥᾶστα καὶ ἄριστα τὴν ἀρετὴν νικῶσαν, τὴν δὲ κακίαν ἠττωμένην. Πρὸς πᾶν τοῦτο μεμηχάνηται ποίας ἕδρας καὶ τίνας τόπους δεῖ μεταλαμβάνον οἰκίζεσθαι τὸ γιγνόμενον ποῖον τι (904b). *Τῆς δὲ γενέσεως τὸ ποῖου τινὸς ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἐκάστου ἡμῶν τὰς αἰτίας, ὅ πη γὰρ ἂν ἐπιθυμῆ καὶ ὁποῖος τις ὢν τὴν ψυχὴν, ταύτῃ σχεδὸν ἐκάστοτε καὶ τοιοῦτος γίγνεται ἅπας ἡμῶν ὡς τὸ πολὺ* (914b-c). Μεταβάλλει μὲν τοίνυν πάνθ' ὅσα μέτοχα ἔστι ψυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα *τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν*. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ὡς μεταφυσικὸν δόγμα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκφρασθῆ σαφέστερον. Ἐκ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως ἐξάγει ὁ Πλάτων τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν. Ἡ διὰ τὴν αὐτῆς βούλησιν καὶ ὁμιλίαν μείζονος ἀρετῆς μεταλαβοῦσα ψυχὴ μετακομίζεται εἰς ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον, ὅταν δὲ τᾶναντία, ἐπὶ τᾶναντία μεθιδρύει τὸν αὐτῆς βίον (904d-e). «Αὕτη τοι δίκη ἔστι θεῶν, οἱ Ὀλυμπον ἔχουσιν».

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι, κατὰ Πλάτωνα, ὁ λόγος περὶ αἰτιαρχίας ἐν τῇ βουλήσει α') δὲν εἶναι πεπερασμένος, β') δὲν εἶναι αὐτάρκης, μαχόμενος αὐτὸς ἑαυτόν, γ') δὲν εἶναι πλέον ἀληθῆς ἢ ὁ ἕναν αἰὸς αὐτῷ, καὶ δ') δὲν εἶναι ἐπιστήμη, ἀλλὰ πίστις ἄνευ τοῦ

ειδέναι. Ἐπίσης ὅτι, κατὰ Πλάτωνα μυθολογοῦντα, ὡς δόγμα τυγχάνει ὁμολογητέα ἡ *ἐλευθερία* τῆς βουλήσεως.

Γοργίας. — Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἀνερωτώμενος ὁ Γοργίας τίς τῆς τέχνης ἐπιστήμων ἐστίν, ἀποκρίνεται τῆς ρητορικῆς (449 a); ἢ βοηθοῦντος τοῦ Σωκράτους διὰ τῆς μαιευτικῆς αὐτοῦ, ὁρίζει ὡς τέχνην δημιουργὸν πιστευτικῆς περὶ τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον καὶ οὐχὶ διδασκαλικῆς (455 a), δηλαδή δημιουργὸν πειθοῦς μὴ παρεχομένης ἐπιστήμην, ἀλλὰ πίστιν ἄνευ τοῦ εἰδέναι (454 e). Ὁ Γοργίας παρακαλεῖται ὅπως ἀποκαλύψῃ σαφέστερον τὴν δύναμιν τῆς ρητορικῆς (460 a), διότι ἐγεννήθη ἡ ἀπορία ἂν ὁ ρήτωρ γνωρίζῃ τί ἐστὶ δίκαιον καὶ ἄδικον καὶ τί ἀγαθὸν καὶ κακὸν καὶ τί καλὸν καὶ αἰσχρόν, ἢ ἀπλῶς τῷ ἀρκεῖ ἡ μηχανὴ τῆς πειθοῦς ἢν εὔρε, καὶ ἂν ὁ πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς ρητορικῆς ἀφικνούμενος δέον νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ τί ἐστὶ δίκαιον κ.λ.π. (459e). Ἡ ἀπορία αὕτη λύεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Γοργίου, σπεύσαντος ὅπως βεβαιώσῃ ὅτι ὁ μαθητῆς αὐτοῦ θὰ μάθῃ καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ, ἂν κατὰ τύχην δὲν τὰ γνωρίζῃ (460 b). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ρητορικὸς γνωρίζει τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα καὶ ἀφ' οὗ τὰ γνωρίζει πράττει τὰ δίκαια, συνεπῶς δὲν θὰ θελήσῃ καὶ νὰ ἀδικήσῃ (461 a). Ἡ ὁμολογία αὕτη τοῦ Γοργίου τυγχάνει ἐναντία πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ὅτι ὁ ρητορικὸς δύναται, οὐχὶ ὀρθῶς βεβαίως πράττων, καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιῇ δικαίως τὴν ρητορικὴν (457 b), ἐφ' ᾧ ὁ Πῶλος χολωθείς διότι ὁ Γοργίας ἐφωράθη ἀντιφάσκων πρὸς ἑαυτὸν χαρακτηρίζει τὴν ρηθεϊσαν ἐναντιότητα ὡς ἀγροικίαν περὶ τοὺς λόγους, ὁ δὲ Σωκράτης ἀγαπᾷ νὰ ἀγῆ ἐπὶ τοιαῦτα ἐρωτήματα. Ἐν προκειμένῳ ἡ ἐναντιότης συνέβη διότι ὁ Γοργίας ἠσχύνθη νὰ μὴ προσομολογήσῃ ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ δίκαια (461b e). Ὁ Σωκράτης ἀναγκάζει τὸν Πῶλον νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὸν τί φρονεῖ οὗτος περὶ τῆς ρητορικῆς, τίς τέχνη ἐστὶν αὕτη, εἰς ὃ ἐρώτημα ὁ Σωκράτης ἀποκρίνεται ὅτι ἡ ρητορικὴ δὲν εἶναι τέχνη, ἀλλ' ἐμπειρία ἀπεργασίας χάριτος τινὸς καὶ ἡδονῆς, μόνον τῆς κολακείας, ἧς ἐπιτηδεύσεως ἕτερατρία μόρια, ὧν ἓν ἡ ὀψοποιικὴ (462c-463b). Καλεῖ δὲ ταύτην ἐμπειρίαν καὶ οὐχὶ τέχνην, ὡς πᾶν ἄλογον πρᾶγμα, στοχαζόμενον τοῦ ἠδέος ἄνευ τοῦ βελτίστου (465a). Οἶαν ἢ τὴν ἠσχύνθη τῆς ὀψοποιικῆς πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἢ αὐτὴ καὶ τῆς ρητορικῆς πρὸς τὴν δικαιοσύνην (465d). Φαίνεται δέ, λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Πῶλον, ὅτι οὗτος πρὸς μὲν τὴν ρητορικὴν εἶναι καλῶς:

πεπαιδευμένος, ἀλλ' ἠμέλησε τὸ διαλέγεσθαι, (471d), τοῦθόπερ ἀποδεικνύεται μετ' ὀλίγον, διότι ἀντὶ τὰ ἐλέγξῃ τὸν Σωκράτη λέγοντα ὅτι ὁ ἀδικῶν καὶ ὁ ἀδικὸς εἶναι ἀθλιός, ἀθλιώτερος δὲν ἂν δὲν δόσῃ δίκην μηδὲ τύχῃ τιμωρίας ἀδικῶν (472e) ὁ Πῶλος γελᾷ καὶ ἐπιμαρτύρεται τοῖς παρόντας καὶ πάντας τοῖς ἀνθρώπους. Τῆς συζητήσεως προϋούσης ὁ Σωκράτης ὁρίζει τὸ δίδόναι τινὰ δίκην ὡς ταῦτόν πρὸς τὸ κολάζεσθαι δικαίως ὅταν ἀδικῇ (476a), τουτέστι πάσχειν (476d) δικαίως (476e). Ὁ δίκην δίδούς, δικαίως κολαζόμενος καὶ δικαίως πιάσων ὑφελεῖται, ἤτοι γίγνεται βελτίων τὴν ψυχὴν (477a), ἀπαλλάσσόμενος μεγίστου κακοῦ, τῆς ἀδικίας (477c). Οἱ δικασταί, παρ' οὓς ἄγονται οἱ ἀδικοῦντες, κολάζοντες αὐτοὺς ὀρθῶς, χρῶνται δικαιοσύνην τινὴν (478a). Ἡ δίκη σωφρονίζει καὶ ποιεῖ δικαιοτέρους καὶ γίγνεται ἰατρικὴ πονηρίας (478d). Εὐδαιμονέστατος, μετὰ τὸν μὴ ἔχοντα κακίαν ἐν τῇ ψυχῇ (478d-e), εἶναι ὁ ἀπαλλαττόμενος τῆς κακίας, ὁ δίκην δίδούς (478c), τὸ δὲ μὴ δίδόναι δίκην ἀδικοῦντα πέφυκε μέγιστον πάντων καὶ πρῶτον κακῶν (479d). Ὁ κηδόμενος ὅθεν ἑαυτοῦ, ἐὰν ἀδικήσῃ, μεταβαίνει ἐκὼν ὡς τάχιστα παρὰ τὸν δικαστήν, ὡσπερ παρὰ τὸν ἰατρόν, ὅπως δόσῃ δίκην, ἵνα μὴ ἐγχρονισθὲν τὸ νόσημα τῆς ἀδικίας ποιήσῃ τὴν ψυχὴν ἵπουλον καὶ ἀνίατον (480a-b). Παρέχει ἑαυτὸν τῷ δικαστῇ ἀνδρείως, διώκων τὸ ἀγαθὸν καὶ καλόν, μὴ ὑπολογιζόμενος τὸ ἀλγεινόν, καὶ ἂν μὲν ἠδίκησεν ἄξια πληγῶν, παρέχει ἑαυτὸν τύπτειν, ἐὰν δὲ δεσμοῦ δεῖν, ἐὰν δὲ ἄξια ζημίας ἀποτίνει, ἐὰν δὲ φυγῆς φεύγει καὶ ἐὰν θανάτου ἀποθνήσκῃ (480c-d). Οὕτως ἀπαλλάσσεται τοῦ μεγίστου κακοῦ, τῆς ἀδικίας (480e). Τοὺς καταθλιπτικούς τούτους διὰ τὸν Πῶλον λόγους τοῦ Σωκράτους διακρίπτει ἡ ἀπροσδόκητος πρὸς ἐρώτησιν τοῦ Καλλικλέους, ἂν ὁ Σωκράτης λέγων ταῦτα σπουδάσῃ ἢ παίξῃ. Ἄν τὰ λεχθέντα εἴνε ἀληθῆ, ὁ βίος ἡμῶν εἴνε ἀνατετραμμένος καὶ οἱ ἄνθρωποι πράττουσιν πάντοτε τὰ ἐναντία ἢ ἃ δεῖ (481c). Ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα λέγονται ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας (482a), ἧς τυγχάνει ἐραστῆς (481d). Ἄλλ' ὁ Καλλικλῆς ἐπιτίθεται δριμύτερος. Λέγει πρὸς τὸν Σωκράτη ὅτι νεανιεύεται ἐν τοῖς λόγοις ὡς ὢν ἀληθῶς δημηγόρος, ὅτι ὁ Πῶλος συγχωρήσας ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἴνε αἴσχιον τοῦ ἀδικεῖσθαι ὑπέπεσεν εἰς ὃ σφάλμα καὶ ὁ Γοργίας, ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὁμολογίας ἐπεστομίσθη ὑπ' αὐτοῦ συμποδισθεὶς ἐν τοῖς λόγοις (482d-e). Κατὰ Καλλικλῆ, φύσει μὲν αἴσχιον ἐστὶν ὅπερ καὶ κίκιον τὸ ἀδικεῖσθαι,

νόμοι δὲ τὸ ἀδικεῖν (483a). Τοὺς νόμους τίθενται οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν συμφέρον, ἐκφοβοῦντες τοὺς ἐρρωμενεστέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ δυναμένους νὰ ἔχουν πλεόν τῶν ἄλλων, ἵνα μὴ οὔτοι ἔχουν πλεόν αὐτῶν, διότι ἀγαποῦν, ἐν ᾧ εἶνε φανλότεροι, νὰ ἔχουν τὸ ἴσον (483b-c).

Ὁ Ἡρακλῆς εἶνε ὁ ἐκπροσωπῶν τὸ φύσει δίκαιον, «ἄγει δικαιοῶν τὸ βιαιότατον ὑπερτάτη χειρὶ», ὡς λέγει καὶ ὁ Πίνδαρος (484b). Φύσει δίκαιον εἶνε νὰ ἀρχῇ ὁ βελτίων καὶ ὁ φρονιμώτερος καὶ νὰ ἔχη πλεόν τῶν φανλότερων (490a). Οἱ ἐγκρατεῖς καὶ σώφρονες εἶνε ἡλίθιοι (491c). Μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσουν τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, ἐπακοῦσι τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην, διὰ τὴν ἀνιανδρίαν αὐτῶν (492a-b). Ἡ φιλοσοφία εἶνε χαρίεν ἂν τις μετρίως ἀφηται αὐτοῦ ἐν τῇ καταλλήλῃ ἡλικίᾳ. Ἐὰν δὲ ἐνδιατρίψῃ περαιτέρω τοῦ δέοντος διαφθορὰ (484c). Δέν εἶνε αἰσχρὸν νὰ φιλοσοφοῦν τὰ μειράκια, ἀλλ' ὅταν φιλοσοφῇ πρεσβύτερος ἄνθρωπος, καταγέλαστον (485a) καὶ ἄνανδρον (485b). Ὁ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῶν γίνεται ἄπειρος τῶν κατὰ τὴν πόλιν νόμων καὶ τῶν λόγων οἷς δεῖ χρῆσθαι (484d) καὶ συλλήβδην τῶν ἡθῶν. Εἰς ταῦτα ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Καλλικλέους περιγραφεῖς βίος εἶνε βίος ληστοῦ (507c), ὁ σκοπὸς πρὸς ὃν βλέπων τις δέον νὰ ζῆ εἶνε ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη (507d), διότι μόνον ὁ σώφρων διώκει καὶ φεύγει τὰ προσήκοντα, ἃ δεῖ (507b) ὁ δὲ σώφρων εἶνε δίκαιος (507c). Ἀπασῶν τῶν πράξεων τέλος εἶνε τὸ ἀγαθὸν (499e), οὗ ἕνεκα πράττονται καὶ τὰ ἡδέα, ἀλλ' οὐ τὰ ἀγαθὰ χίριον τῶν ἡδέων (500a). Οὐ παντὸς νὰ ἐκλέγῃ ποῖα ἐκ τῶν ἡδέων εἶνε ἀγαθὰ καὶ ὅποια κακά, ἀλλὰ τοῦ τεχνικοῦ (500a), ὅστις καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζει τῶν ὧν πράττει καὶ λόγον ἔχει νὰ δώσῃ περὶ ἐκάστου τούτων (501a). Ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ ἀποβλέπει πρὸς τι (503d) καὶ ἴσα προσφέρει πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ δέν ἐκλέγει εἰκῆ, ἀλλ' ὅπως τὸ ἔργον αὐτοῦ καταστῆ εἶδος, ἕκαστον ὃ ἂν τιθῆ τίθησιν ὡς εἰς τάξιν, ἕως ἂν τὸ ἅπαν συστήσῃται τεταγμένον τε καὶ κεκοσμημένον πρᾶγμα (503e—504a). Τάξις καὶ κόσμησις τῆς ψυχῆς εἶνε ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη (504d). Τάξει ἄρα τεταγμένον καὶ κεκοσμημένον εἶναι ἡ ἀρετὴ ἐκείνου (506d-e). Καὶ τὸ ὅλον, οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους συνέχει δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ κοσμιότης καὶ φιλία καὶ κοινωνία, καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται κόσμος, οὐχὶ ἀκοσμία οὐδ' ἀκολασία

(508a). Πάντα ταῦτα ἄτινα ἐρρήθησαν εἶναι δεδεμένα με σιδηροῦς καὶ ἀδαμαντίνους λόγους (509a). Μέγιστον τῶν κακῶν τῷ ἀδικοῦντι εἶναι ἡ ἀδικία καὶ τούτου ἔτι μείζον τὸ ἀδικοῦντα μὴ διδόναι δίκην (509b). Παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, ὅταν τιμωρῆται ὑπ' ἄλλου ὁρθῶς προσήκει ἢ νὰ γίγνηται βελτίων καὶ νὰ ὠφεληται ἢ νὰ γίγνηται παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, ἵνα οἱ ἄλλοι ὄρῳντες πάσχοντα ὅσα πάσχει φοβοῦμενοι γίνονται βελτίονες. Καὶ οἱ μὲν ὠφελούμενοι εἶναι οἱ ἰάσιμα ἁμαρτήματα ἁμαρτάνοντες, οἱ δὲ τὰ ἔσχατα ἀδικήσαντες καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γενόμενοι οὗτοι εἰσὶν οἱ ἔσῳν τὰ παραδείγματα γίνονται, ὠφελοῦνται δὲ οἱ ἄλλοι οἱ ὄρῳντες αὐτοῦς πάσχοντας διὰ τὰς ἁμαρτίας τὰ μέγιστα καὶ ὀδυνηρότερα καὶ φοβερότερα πάθη (525b—c). Τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι ἀνηρημένα καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τοῦ Ἄδου (525c). Ὁ Ραδάμανθυς, ὅταν λάβῃ τινὰ τῶν κακῶν, εἴτε οὗτος εἶναι ἰάσιμος εἴτε καὶ ἀνίατος, ἀποπέμπει εἰς τάρταρον. Ὁ δὲ ἐκεῖσε ἀφικόμενος πάσχει τὰ προσήκοντα (526b—c). Ὁ λόγος οὗτος νομίζεται μὲν μῦθος, ἀλλ' ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς ὢν ἀληθής (528a).

Πολιτεία. — Ἐν Πολιτείᾳ ζητεῖται τί ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, τίνα δύναμιν ἔχει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐνοῦσα ἐν τῇ ψυχῇ (358b) καὶ ὅθεν γέγονε (358e). Ὁμολογηθέντος ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι μὲν καὶ ἐνὸς ἀνδρὸς εἶνε δὲ καὶ πόλεως ὅλης (368e), ἐθεωρήθη ὅτι ἡ εὕρεσις τοῦ ζητουμένου καθίσταται εὐχερεστέρα ἢ ἡ δικαιοσύνη ζητηθῆ πρώτην ἐν ταῖς πόλεσι, αἵτινες εἶνε μείζονες τοῦ ἐνὸς ἀνδρὸς (368e—369a) καὶ ἔπειτα ἐν ἐνὶ ἑκάστῳ, ἐπισκοπούμενης τῆς ὁμοιότητος τοῦ μείζονος ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ ἐλάττονος. Ἐπειδὴ τὸ ζητούμενον ἢ κατεφαίνετο εὐχερέστερον ἢ ἡδύνατό τις νὰ ἴδῃ πόλιν ἐν τῷ γίγνεσθαι (369 a) ἀναλαμβάνει ὁ Σωκράτης ὅπως διὰ τοῦ λόγου ποιήσῃ πόλιν ἐξ ἀρχῆς (369 c). Οἰκισθείσης οὕτω τῆς πόλεως, κατεδηλώθη αὕτη εὐβουλος καὶ σοφὴ (428 d), διότι οἱ ἀρχόντες αὐτῆς κατέχουν τὴν ἐπιστήμην τοῦ βουλευέσθαι ὑπὲρ τῆς ὅλης πόλεως καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τινὸς τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀνδρεία, ἐπειδὴ οἱ φυλακες ἔχουν τὴν δύναμιν ὅπως σώζουν τὰ διὰ τῆς παιδείας μεμαθημένα (429 c), μὴ ἐπηρεαζόμενοι οὔτε ὑπὸ ἡδονῆς οὔτε ὑπὸ λύπης καὶ φόβου καὶ ἐπιθυμιῶν, σόφρων, ὡς κρείττων ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ διότι βασιλεύει ὁμοδοξία ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἁρμονία καὶ ὁμόνοια (431e—432a), κατὰ φύσιν συμφωνία τοῦ χειρόνος καὶ τοῦ ἀμείνονος ὁπάτερον

ἔξ αὐτῶν δέον νὰ ἄρχῃ καὶ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ. Τούτων κατορθύοντων δὲν ἦτο δυσχερὲς νὰ νοηθῆ τί ἐστὶ, πόθεν ἐγένετο καὶ τίνα δύνάμιν ἔχει ἡ δικαιοσύνη. Δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ αὐτοῦ πράττειν (433a), ἐγένετο ἐκ τῆς μεθόδου (435d) ἣτις ἐφηροσόθη κατὰ τὴν κατοίκισιν τῆς πόλεως, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ὅτι ἕκαστος ἐτέθη ἐπιτηδεύων ἐν τῶν περὶ τὴν πόλιν, ἐκεῖνο εἰς ὃ ἡ φύσις αὐτοῦ πέφυκεν ἐπιτηδαιοτάτη (433a), ἡ δὲ δύναμις τῆς δικαιοσύνης ὅτι ταύτης ἐνούσης ἐν παιδί καὶ ἐν γυναικί καὶ ἐν δούλῳ καὶ ἐν ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι καὶ ἄρχομένῳ εἰς ἕκαστος ἔξ αὐτῶν πράττει τὸ αὐτοῦ καὶ δὲν πολυπραγμονεῖ (433 d). Κατὰ ταῦτα, τὸ τὴν πόλιν δικαίαν παρέχον ἐστὶν ἡ οὐκαιοπραγία τῶν τριῶν αὐτῆς γενῶν, τοῦ χρηματιστικοῦ, ἐπικουρικοῦ καὶ φυλακικοῦ (434c). Ὅτι ἐφάνη ἐν τῇ πόλει ἐπαναφέρεται νῦν εἰς τὸν ἕνα (434 e). Κατὰ τὸ εἶδος τῆς δικαιοσύνης οὐδὲν διαφέρει δίκαιος ἀνὴρ τῆς δικαίας πόλεως (435a—b), Ἡ πόλις ἐφάνη σοφὴ καὶ ἀνδρεία ἐνεκα ὠρισμένων ἠθῶν τοῦ φυλακικοῦ καὶ ἐπικουρικοῦ γένους, σώφρων ἐνεκα τοῦ ἠθους ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, δικαία δὲ διότι ἕκαστον τῶν τριῶν γενῶν πράττει τὰ αὐτοῦ. Καὶ ὁ εἰς, ἔχων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὰ αὐτὰ ταῦτα εἶδη καὶ ἠθῆ εἶνε ἄξιός τῶν αὐτῶν ὀνομάτων (435 b—c). Τιθεμένου ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν τὸ σὺτὸ νὰ ποιῆ ἢ πάσχει κατὰ τὸ αὐτὸ ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ τὰ ἐναντία (436 b), δῆλον ὅτι καὶ ἡμεῖς δὲν πράττομεν ἕκαστα δι' ὅλης τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ δι' ἑτέρου μὲν τῶν ἐν ἡμῖν μανθάνομεν, δι' ἑτέρου δὲ θυμούμεθα καὶ διὰ τρίτου ἐπιθυμοῦμεν (436 a). Καὶ ἐκεῖνο μὲν τῆς ψυχῆς δι' οὗ αὕτη λογίζεται προσαγορεύεται λογιστικόν, ἐκεῖνο δὲ δι' οὗ ἐρᾶ καὶ πεινῆ καὶ διψῆ καὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόηται ἐπιθυμητικόν (440 a), τὸ δὲ δι' οὗ θυμούμεθα θυμοειδὲς (440 c). Ἡ παραλληλότης ὅθεν τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐν τῷ ἐνὶ εἶνε πλήρης. Τὰ αὐτὰ γένη καὶ ἴσα τὸν ἀριθμὸν ἐνυπάρχουν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἐνὸς ἐκάστου (441 c). Πρὸς τὸ βουλευτικόν (φυλακικόν) ἀντιστοιχεῖ τὸ λογιστικόν, πρὸς τὸ ἐπικουρικόν τὸ θυμοειδὲς καὶ πρὸς τὸ χρηματιστικόν τὸ ἐπιθυμητικόν (441a). Ἐκεῖνος λοιπὸν οὗτινος ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ πράττει τὰ αὐτοῦ εἶνε καὶ δίκαιος καὶ πράττει καὶ οὕτως τὰ αὐτοῦ (441d—e). Εἰς τὸ λογιστικόν, σοφὸν ὄν καὶ ἔχον τὴν προμήθειαν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προσήκει τὸ ἄρχειν, εἰς τὸ θυμοειδὲς νὰ εἶνε ὑπήκοον καὶ σύμμαχον ἐκεῖνου (441e), ἀμφοτέρω δὲ ὁρθῶς τρα-

φρόντα και παιδευθέντα δέον να προϊστανται του επιθυμητικού (442 a). Η δύναμις ήτις παρέχεται τοιούτον άνδρα παρ' ή εναστον των εν αυτώ πρώττει τα αυτού περί τε της αρχής και περί του άρχεσθαι εινε ή δικαιοσύνη (443b). Τοῦναντίον ή άδικία εινε στίσις των τριων εκείνων και πολυπραγμοσύνη και αλλοτριπραγμοσύνη και επανιάσεις μέρους τινός κατὰ του όλου της ψυχής, ίνα αρχη εν αυτῇ εν ή ανδρεία αρχή τῷ προσήκει και ή φύσις αυτού εινε να δουλεύη εις τό αρχικόν γένος (444 b). Στασιαζόντων νυν του επιθυμητικού και του λογιστικού ο θυμός προσήκει να γίγνηται σύμμιχος του λόγου (440b), εν τῇ στάσει της ψυχής δέον να θέτη τα όπλα προς τό μέρος του λογιστικού (440e). Οὔτω και εν τῇ πόλει οι επίκουροι ετέθησαν ώσπερ κύνες υπήκοοι των αρχόντων, ώσπερ ποιμένων της πόλεως (440 d).

Εκ των εκτεθέντων συνάγεται θεμελιώδης γνώμη του Πλάτωνος, καθ' ήν ο υπό του ένός ή της πόλεως διωκόμενος σκοπός, τό αγαθόν, δύναται να επιτευχθῇ μόνον δια της φρονήσεως, ανδρείας και σωφροσύνης, τούτέστι δια της δικαιοσύνης. Το μετά του άπειρου της ωφελείας συμμικτέον πέρας εινε ή δικαιοσύνη, ήτις συνίμα εινε και φρόνησις, αλήθεια. Διότι τό δίκαιον εινε οὔσια ήν αναλογίζεται αυτή ή ψυχή, αληθής λογισμός, νοῦς, φρόνησις. Οὔτως ή δικαιοσύνη και ή ωφέλεια (εὐδαιμονία) συμμισγόμενα απεργάζονται τον αγαπητότατον βίον του τε ένός και της πόλεως. Το τέλος προς ό, κατὰ Πλάτωνα, δέον να βλέπη ο τε εις και ή πόλις δέν εινε ή άμικτος ωφέλεια, ήτις κατ' οὔδέν θα διέφερε της εν Φιλίβῳ αποκρουσθείσης ήδονῆς, τοιαύτη ωφέλεια θα παρείχε βίον ληστοῦ, αλλά ή μετά δικαιοσύνης κεκραμένη. Ο σαφής οὔθεν και συγκεκριμένος σκοπός πάντων των ανθρώπων, τό αγαθόν, επιτυγχάνεται κατὰ Πλάτωνα μόνον δια της δικαιοσύνης. Η τελεολογία του Πλάτωνος δέν εινε «σκοπιμότης» δέν εινε «ωφελιμότης», αλλά ιδεολογική διδασκαλία περί του δέοντος. Κατὰ Πλάτωνα δέν δυναίμεθα να θέσωμεν ως σκοπόν του βίου την εὐδαιμονίαν, όπωσδήποτε πτωμένην, τοιούτος σκοπός συνίδει μόνον προς την αποκρουομένην θεωρίαν του Καλλικλέους, αλλά την εκ της δικαιοσύνης αναγκαίως απορρέουσαν εὐδαιμονίαν. Δικαιοσύνη λοιπόν δέον να ή ο σκοπός του τε ένός και της πόλεως. [Όρα Γοργίαν (507 d), όλόκληρον την Πολιτείαν και εξ αυτης ετι ειδικώτερον (392c): ή δικαιοσύνη λυσι-

τελεῖ φύσει τῷ ἔχοντι αὐτήν. (420 b): ἡ δικαιοσύνη εὑρίσκεται ἐν τῇ πόλει ἥτις εἶνε δλόκληρος εὐδαίμων. (444 c): εἶνε νόσος τὸ παρὰ φύσιν ἄρχεσθαι καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου, κλπ.]

Πάντα ταῦτα ἰσχύουν καὶ περὶ τῆς ποινῆς. Δίκην διδόναι, κατὰ Πλάτωνα, σημαίνει δικαίως κολάζεσθαι. Δικαία δὲ ποινὴ εἶνε ἡ κατὰ τὴν ἀξίαν. Ὅρα Γοργίαν 480c—d. Ὁ ἀξία πληγῶν ἀδικήσας δέον νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν τύπτειν κλπ. Ἡ ποινὴ λοιπὸν ὡς ἀνταπόδοσις θεωρεῖται ὡς τι αὐτονοούμενον. Ἡ δὲ ἀνταπόδοσις δέον νὰ ἢ «κατὰ τὴν ἀξίαν», δικαία. Ἐν Πολιτείᾳ (440 c) ἀποκαλύπτεται ἡ οἰκειοπραγία τοῦ θυμοειδοῦς ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, καθ' ἣν τις νομίζει ὅτι ἠδίκησε. Ὅταν τις νομίζει ὅτι ἠδίκησε, λέγεται ἐκεῖ, ὅσῳ γενναιότερος εἶναι τόσῳ ἥττον δύναται νὰ ὑργίζηται πάσχων ὑπ' ἐκείνου ὅστις τῷ ἐπιβάλλει δικαίως τὰ παθήματα, καὶ ἐναντίον τούτου ὁ θυμὸς αὐτοῦ δὲν ἐξεγείρεται. Εἶναι δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐξέργεσις κατὰ τοῦ δικαίου παθήματος, ὡς αὐτονοούμενον παρακολούθητον τοῦ ἀδικήματος, ἢ ἀεσίμηνε στάσιν μέρους τινὸς κατὰ τοῦ ὅλου τῆς ψυχῆς καὶ σφετερισμὸν τῆς ἀρχῆς, τοῦτέστιν ἀδικίαν ἐν τῇ ψυχῇ. Ὅπως ἡ δικαία ἀνταπόδοσις παρίσταται ὡς τὸ προσῆκον παρακόλουθον τοῦ ἀδικήματος, προσῆκον ἀπ' οὗ ἢ μὴ ἐξέγερσις κατ' αὐτῆς εἶνε ἡ οἰκειοπραγία τοῦ θυμοειδοῦς τῆς γενναιοτάτης ψυχῆς. Ἐκ τοῦ Φιλήβου ἀρνούμεθα τὴν ἐπιἀκριβεστέραν ἔννοιαν τοῦ «κατὰ τὴν ἀξίαν». Ἡ δικαία ἀνταπόδοσις δέον νὰ ἢ σύμμετρος, ἀνάλογος πρὸς τὸ βάρος τοῦ ἀδικήματος. Τὸ μέτρον καὶ τὸ σύμμετρον ἐδείχθησαν ἐκεῖ τὰ πολυτιμότερα κτήματα τοῦ ἀγαπητοτάτου βίου, συνεπῶς ἡ ἀπεργασία τοῦ ἐμμέτρου καὶ τοῦ συμμέτρου εἶνε ἡ οἰκειοπραγία τοῦ λογιστικοῦ καὶ τοῦ φιλακικοῦ, τῶν ὑπὲρ τοῦ ὅλου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὅλης πόλεως λογιζομένων. Ἄν ὑπάρχει χωρίον παρὰ Πλάτωνι ἐνθα θυσιάζεται ἡ δικαία ἀνταπόδοσις. Οὔτε ἐν Γοργίᾳ 525b—c, οὔτε ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Νόμων 934 a, ὁπόθεν ἠντλησεν ὁ Σενέκας. Διότι καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ χωρίῳ ἀμέσως κατωτέρω 934b λέγεται: ὧν δὲ πάντων ἕνεκα χρὴ καὶ πρὸς πάντα τὰ τοιαῦτα βλέποντας τοὺς νόμους τοξότου μὴ κακοῦ στοχάζεσθαι δίκην τοῦ τε μεγέθους τῆς κολάσεως ἐκάστων ἕνεκα καὶ παντελῶς τῆς ἀξίας. Τὸ «οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην» δὲν σημαίνει ὅτι ἡ δικαία ποινὴ δὲν εἶνε ἀναγκαῖον παρακόλουθον τοῦ ἀδικήματος, Πῶς δὲ

ἐσήμαινε τοιοῦτόν τι, ἀφ' οὗ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς Νόμοις, ὀλίγας σελίδας ἀνωτέρω, ὅχι μόνον ἀναπτύσσεται, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, ὅτι τὴν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν παρακολουθεῖ ἡ δικαία ἀνταπόδοσις, ἀλλὰ καὶ ὅτι (905d) οἱ θεοὶ «δὲν εἶνε παρ' αἰτητοὶ» τοῦτέστιν ὅτι δὲν ἀμνηστεύουν τὰ ἀδικήματα δεχόμενοι δῶρα καὶ προτείνεται (909 d) νὰ μὴ ἐπιτρέπωνται ἱερὰ ἐν ἰδίαις οἰκίαις, ἵνα μὴ οἱ ἀδικοῦντες νομίζουσιν ὅτι θύοντες εἰς τοὺς θεοὺς συγχωροῦνται. Ἐπίσης ἡ ἐρμηνεία ἐκείνη τῆς περιφήμου φράσεως θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Γοργίου 525c ἐνθα ρητῶς λέγεται: οἱ ὄρωντες αὐτοὺς πύσχοντας **διὰ τὰς ἀμαρτίας**», καὶ πρὸς πάσας τὰς θεμελιώδεις σκέψεις τοῦ Πλάτωνος ὡς ἀνεπτύξαμεν. Ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶνε ἀπλουστάτη: ἢ ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῆς δικαιοσύνης ὠφέλεια ἀναμένεται φυσικώτατα, διὰ τὸ μέλλον· τὸ γεγονός οὐκ ἔσται ποτὲ ἀγέννητον».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναπτύξεως δύναται, νομίζομεν, νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ποινὴ κατὰ Πλάτωνα εἶνε δικαία ἀνταπόδοσις, παρακόλουθον δὲ τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως βελτίωσις τοῦ ἀδικήσαντος καὶ ἐκφόβησις τῶν ἄλλων, οἵτινες βλέπουν τὸν ἀδικήσαντα δικαίως πύσχοντα. Οὐδεὶς συνεπῶς δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸν Πλάτωνα ὅπως στηρίξῃ «σχετικὴν» θεωρίαν. Ἡ ποινὴ κατὰ Πλάτωνα δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ «παρὰ τὴν ἀξίαν», «οὐχὶ ὀρθῶς», «ἀδίκως», πρὸς τὸν σκοπὸν βελτιώσεως ἢ ἐκφοβήσεως. Ἡ βελτίωσις καὶ ἡ ἐκφόβησις ἀπορρέουσιν κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς δικαίας ποινῆς.